

УДК 341.4

ПРИРОДА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО ЗЛОЧИНУ ЯК КАТЕГОРІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Вадим ПОПКО,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри порівняльного і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНОТАЦІЯ

У статті аналізується поняття транснаціонального злочину як категорії міжнародного кримінального права, його концепція та характерні властивості. Розглянуто витоки формування поняття «транснаціональний злочин» із урахуванням багатоманітності джерел міжнародного права, концептуальних підходів, співвідношення понять «транснаціональний» та «транскордонний», а також виявлено особливості поняття транснаціональності. Узагальнені різні підходи до цієї проблеми на сучасному етапі розвитку міжнародного кримінального права. Автор наголошує на значенні Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.

Ключові слова: міжнародний злочин, транснаціональний злочин, транснаціональність, конвенція, злочинність, національне законодавство.

NATURE OF A TRANSNATIONAL CRIME AS A CATEGORY OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW: THEORETICAL ASPECT

Vadym POPKO,

Philosophy Doctor at International Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of the Comparative Law and the European Union Law
of the Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

SUMMARY

The article analyzes the concept of transnational crime as a category of international criminal law, its concept and characteristic properties. The origins of the concept of “transnational crime” are considered, taking into account the diversity of sources of international law, conceptual approaches, the relation between the concepts of “transnational” and “transborder”, as well as the features of the concept of transnationality. There are generalized different approaches to this problem at the present stage of the development of international criminal law. The author emphasizes the importance of the UN Convention against Transnational Organized Crime on November, 15, 2000.

Key words: international crime, transnational crime, transnationality, convention, crime, national law.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації злочинності міжнародне кримінальне право набуває інтенсивного розвитку. Його ключовою категорією є поняття «міжнародний злочин», суспільно небезпечні проблеми якого потребують подальшого осмислення й дослідження.

Виокремлення транснаціональних злочинів як самостійної категорії міжнародного кримінального права привело до формування транснаціонального кримінального права, у процесі становлення і розвитку якого сутнісним видається з'ясування юридичної природи його ключової категорії «транснаціональний злочин». Поняття транснаціонального злочину виникло в теорії міжнародного кримінального права під впливом і з розвитком доктрини осудження суспільно небезпечних діянь, що створюють загрозу миру, людяності, життю й здоров'ю людини, її правам та цінностям. Спираючись на цей фундаментальний постулат, поняття транснаціонального злочину вимагає з'ясування його особливостей, концептуального підходу, виокремлення характерних властивостей та відображення їх у нормативних актах.

Метою статті є дослідження поняття «транснаціональний злочин» як категорії міжнародного кримінального права, його історичних витоків формування та з'ясування особливостей, спираючись на теоретичні досягнення науки міжнародного права.

Аналіз останніх досліджень. Транснаціональне кримінальне право стає все більш запитуваним у сучасній юриспруденції. Для формування його концепції основоположне значення мають класичні роботи як зарубіжних, так і вітчизняних учених, зокрема праці Р. Аго, Д. Анцилотті, М. Баймуратова, М. Бассіоуні, І. Блищенко, А. Боссарда, М. Буроменського, В. Буткевича, В. Василенка, Г. Верле, М. Гнатовського, Л. Заблоцької, П. Казанського, Л. Камаровського, А. Кассезе, О. Кибальника, М. Коркунова, Д. Левіна, Ф. Ліста, І. Лукашука, Ф. Мартенса, А. Наумова, В. Панова, В. Пелла, А. Фердросс, У. Шабаса та ін. Концепція транснаціонального кримінального права закріпилась у зарубіжній юридичній доктрині (М. Бассіоуні, Н. Бойстер, А. Боссард, Г. Верле, А. Кассезе, Дж. Мартін, А. Романо, К. Родіонов, Ю. Трунцевський, Дж. Шварценбергер), вітчизняні вчені також беруть активну участь у її формуванні (В. Антипенко, П. Біленчук, М. Гнатовський, Н. Зелінська, Н. Дрьоміна, О. Козаченко, Н. Кльован, Т. Сироїд). Окремі аспекти транснаціонального кримінального права стали предметом галузевих досліджень у кримінології, деякі питання досліджуються у кримінально-процесуальному праві. Проте ключова категорія транснаціонального кримінального права – транснаціональний злочин – досліджена не досить, особливо окремі її аспекти, пов'язані з поняттям транснаціональності, міжнародно-

правового регулювання та внутрішньодержавної караності.

Вклад основного матеріалу. Родовим поняттям транснаціонального кримінального злочину є поняття *міжнародного правопорушення*. Воно володіє підвищеною суспільною небезпекою порівняно з іншими злочинами, позаяк характеризується двоохоб'єктністю: по-перше, порушуються міжнародні договори (конвенції), по-друге, порушуються відносини, що характеризують виконання такого міжнародного зобов'язання. У першому випадку об'єктом правопорушення є широке коло відносин – це можуть бути мир, безпека людства, свобода особи, безпека держави, навколишнє середовище тощо, у другому – дотримання принципу *pacta sunt servanda* (договорів слід дотримуватися).

Перші спроби обґрунтувати й кодифікувати поняття й ознаки конкретних правопорушень, міжнародного злочину, розробити процесуальні форми і процедури, види і розмір санкцій застосовувались ще наприкінці XIX ст. і були розвинуті на початку XX ст. у працях П. Казанського, Л. Камаровського, М. Коркунова, Ф. Ліста, Ф. Мартенса, А. Фердросса та інших учених. До міжнародних злочинів вони відносили прагнення одних держав поглинути інші та прагнення до всесвітнього панування, напад без оголошення війни і достатнього приводу. Злочин вони розглядали як посягання на загальний правовий порядок, що зобов'язувало держави вести у своє національне законодавство норми міжнародного кримінального права.

У XX ст. розробка поняття «міжнародний злочин» велась у рамках міжнародних організацій, зокрема у період між двома світовими війнами під егідою Ліги націй проводилась тривала, проте безуспішна, діяльність із кодифікації відповідних положень про відповідальність за міжнародні правопорушення. Певний вклад у розробку зазначеної проблематики в цей час було зроблено вченими США, де проводилась приватна кодифікація, яка передбачала розробку проєкту окремих конвенцій, зокрема, «Відповідальність урядів», «Дипломатичний захист», «Відповідальність держав за шкоду, завдану на їх території особі й власності іноземців», що здійснювалась Американським інститутом міжнародного права і юридичним факультетом Гарвардського університету. Аналізуючи виконану роботу, професор Д. Левін писав: «Протягом тривалого часу вони неминуче проводились в одному й тому ж плані – плані формування норм про відповідальність держав за шкоду, завдану іноземцям» [20, с. 14].

У разі визначення будь-якого діяння у сфері міжнародних відносин частіше за все вживався термін «міжнародний делікт», що відповідало тогочасному розвитку теоретичних пошуків і вимогам часу. Італійський професор Д. Анцилотті, вживаючи поняття «міжнародний делікт», охоплював ним дві групи правопорушень: міжнародні злочини й конвенційні злочини, розуміючи під ним будь-яке порушення зобов'язання, що покладається через міжнародно-правову норму, чи таке, що суперечить зобов'язанню, даному однією державою іншій державі [12, с. 394]. Конвенційні злочини як найбільш часто вживаний термін у теорії міжнародного і кримінального права для характеристики злочинного діяння, основою криміналізації якого послужила норма міжнародного договору, традиційно розглядаються спільно з міжнародними злочинами.

У науковій літературі пропонувалось використати й інші поняття, що позначають злочинні посягання. Зокрема А. Трайнін, слідом за професором Мадридського університету Сальдана, вживає термін «*інтернаціональний делікт*», під яким розумів посягання на мирні відносини між державами. «Якою великою не була б соціальна небезпека таких злочинів, як торгівля жінками, підробка грошей тощо, якою б не була корисна іноді скоординована боротьба з ними, ці злочини не є посяганнями на мирні міжнародні відносини. Отже, делікти, що охоплюються цими конвенціями, не є

міжнародними деліктами. І навпаки, цілком уявні й реально існують багато деліктів, що являють серйозне посягання на мирне співжиття народів, отже, інтернаціональні делікти, які залишилися за межами інтернаціональних конвенцій» [26, с. 99–100]. В. Василенко пропонував ввести в обіг поняття «квазіміжнародний делікт», визначаючи його як «злочинне діяння фізичної особи, що суперечить приписам міжнародних угод чи звичаїв, так само як і сформульованим на їх основі нормам внутрішньодержавного (національного права)» [13, с. 171].

У минулому столітті італійський юрист, згодом член Комісії міжнародного права ООН, Роберто Аго ще у 1939 р. уперше розмежував ординарні міжнародно-протиправні діяння (публічні делікти) і винятково серйозні порушення міжнародного права (міжнародні злочини) [30, с. 412]. Уже в документах Конференції з уніфікації кримінального законодавства 1927 р., учасники якої затвердили перелік таких злочинів на основі міжнародних конвенцій, виділяється термін «універсальні злочини» як різновидність *delicti jus gentium*.

Після Другої світової війни широке коло питань, пов'язаних зі змістом міжнародного кримінального права, неодноразово ставилось на розгляд Організації Об'єднаних Націй та її комісій. Їхні пошуки були доповнені юридичною практикою Нюрнберзького і Токійського трибуналів, що створили важливі правила, на підставі яких були сформульовані поняття й ознаки актуальних тоді порушень міжнародного права. Зокрема, Статут Нюрнберзького трибуналу (ст. 6) [6] виділив три види протиправних діянь проти людства (злочини проти миру, проти людяності, воєнні злочини), які всією міжнародною спільнотою визнаються як серйозні міжнародні злочини. Важливо, що будь-який злочин, що підпадає під юрисдикцію Трибуналу, визнавався таким незалежно від того, чи було це діяння порушенням внутрішнього права країни, де воно було здійснено, чи ні. Нюрнберзьким і Токійським прецедентами міжнародне право реалізувало свою власну конструкцію міжнародного злочину, знайшовши здатність криміналізувати діяння, що не є злочином із національного права. Отже, міжнародний злочин у новому значенні, що раніше не використовувалось у практиці правосуддя, з'явився як категорія, що пов'язана з міжнародною юстицією.

Дві й положення Статуту Нюрнберзького трибуналу були розвинуті й доповнили перелік злочинів у таких документах ООН, зокрема в Женевських конвенціях про захист жертв війни 1949 р. [15, с. 536], Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 р. [3], Конвенції про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 18 травня 1977 р. [2] та інших. Міжнародні злочини отримали чіткі юридичні характеристики, що сприяло виробленню доктрини міжнародного кримінального права й концепції міжнародного злочину. Слід визнати, що міжнародний злочин чи міжнародний злочин *stricto sensu*, тобто міжнародно-правовий злочин, є «міжнародним» за походженням кримінально-правової заборони. Як пише Н. Зелінська, «він криміналізований міжнародним правом і потенційно підпадає не тільки під національну, а й під міжнародну кримінальну юрисдикцію, яка розуміється як юрисдикція міжнародних кримінальних судів» [18, с. 34].

Поступово складалася позиція, згідно з якою дефініція «міжнародний делікт» уже не змогла охопити нові міждержавні, національні, расові, етнічні, релігійні явища й конфлікти. «Термін «міжнародне правопорушення» видається таким, що більш відповідає специфіці міжнародного права і міжнародної відповідальності, ніж термін «делікт», що несе в собі історичний тягар цивілістичної конструкції», – писав П. Куріс [19, с. 72].

Проте поняття «злочин» у міжнародному кримінальному праві розкривається неоднозначно, перш за все через відсут-

ність єдиного кодифікованого джерела. Це й серйозні порушення міжнародного гуманітарного права [7; 8], і злочини за міжнародним правом (Г. Верле) [14, с. 38], і тяжкі злочини, що загрожують загальному миру, безпеці та благополуччю [5], і міжнародні кримінальні злочини, і злочини проти миру і безпеки людства [4], «універсальні злочини» (О. Трикоз, Г. Швець, А. Кассезе) [27; 35], екстрадиційні злочини (М. Бассіоуні) [31] і насамкінець, міжнародні злочини і злочини міжнародного характеру (чи конвенційні злочини) [28]. При цьому, наприклад, злочини проти миру і безпеки людства одні вчені називають злочинами у власному сенсі слова (В. Панов) [24], інші – злочинами за загальним міжнародним правом (Г. Верле, І. Лукашук, А. Наумов) [14; 22].

Із плином часу поняття міжнародного злочину еволюціонує, змінюється, наповнюється новим змістом, стає *транснаціональним*. Як зазначає Н. Зелінська, «міжнародно-правові злочини становлять тільки частину міжнародної злочинності. Друга її частина складається зі злочинів, що належать до категорії транснаціональних» [16, с. 105].

Поняття «*транснаціональний злочин*» не має в юриспруденції переконливого концептуального обґрунтування і однозначного тлумачення: його вивчають із різних аспектів і в різних відносинах, на що вказують майже всі його дослідники (Дж. Альбанезе, А. Боссард, Н. Бойстер, Н. Дрьоміна, Н. Зелінська, А. Князькіна, Дж. Міллер). Іноді поряд із поняттям «*транснаціональний*» використовують поняття «*транскордонний*», причому в однаковому контексті [24, с. 10]. У внутрішньодержавному законодавстві використовуються обидва ці терміни, іноді як взаємозамінні поняття, що, виходячи зі смислового значення, є не зовсім коректним. У перекладі з латини «*trans*» означає «крізь, через, за», тобто «*крух*, переміщення, проникнення, вихід за встановлені межі». Це спільне родове значення об'єднує ці терміни, тоді як зміст інших коренів неідентичний [28, с. 99].

Видається необхідним у разі використання категорій «*транснаціональний*» і «*транскордонний*» враховувати їх смислово розбіжність, що ґрунтується в першому випадку на приналежності учасників організованих злочинних формувань до громадянства держави (в окремих випадках держав), тобто на особі правопорушника, у другому – на місці скоєння злочину. В основі терміна «*транскордонний*» доцільним буде виділити територіальну ознаку. Згідно з теорією кримінального права, злочин вважається скоєним на території держави, якщо він розпочатий і закінчений на території держави, якщо приготування чи посягання здійснювались за кордоном, а закінчився (чи наступив злочинний результат) на території іншої держави. Як слушно зауважує Н. Бойстер, «для транснаціональних злочинців, що задіяні у транскордонних злочинах, кордони – частина бізнесу» [32, с. 4]. На практиці далеко не всі злочини, що розуміються як «*транснаціональні*» у значенні «*транскордонні*», справді перетинають кордони.

У документах стандартне визначення транснаціонального злочину було дано в Доповіді про результати Четвертого Огляду ООН з питання про тенденції у сфері злочинності і функціонування систем кримінального правосуддя [11]. У ньому робиться акцент на транснаціональному характері злочинної діяльності й полягає в такому: «Правопорушення, що охоплює в аспектах, пов'язаних із плануванням, здійсненням і/чи прямими і непрямими наслідками, більше ніж одну країну». Національні за характером кримінально-правової заборони, такі злочини є міжнародними за характеристикою злочинної діяльності і/чи суб'єктів, що беруть у ній участь, через що вони підпадають під юрисдикцію більше ніж однієї держави.

У зв'язку з таким трактуванням транснаціонального злочину виникає питання, що стало дискусійним: чи досить для визнання злочину транснаціональним кримінально-правової заборони однієї країни чи цього замало? Позиція

Дж. М. Мартіна, А. Т. Романо зводиться до того, що визнання поведінки винних осіб як порушення кримінального закону, тобто злочину, досить щонайменше в одній із втягнених країн [35, с. 16]. Будь-яке діяння, що порушує національне кримінальне право, можна розглядати як злочин. Отже, якщо діяння, що має ознаку транснаціональності, заборонено кримінальним законом хоча б однієї країни, воно є і «*транснаціональним*», і «*злочинним*».

Заперечення щодо цього висловив А. Боссард (колишній Генеральний секретар Інтерполу), який називає такі умови для визнання міжнародного злочину транснаціональним. По-перше, транснаціональний злочин пов'язаний із перетином кордонів людьми (злочинцями – у процесі скоєння злочину чи після його скоєння з метою уникнути правосуддя; жертвами – у разі захоплення заручників, торгівлі людьми тощо); переміщенням предметів (вогнепальна зброя, наркотики, речі, добути злочинним шляхом) чи грошей (відмивання доходів, розкрадання з допомогою комп'ютерної мережі) тощо. По-друге, на національному рівні, згідно з принципом «*nullum crimen, nulla poena sine lege*», антисуспільна поведінка може розглядатися як транснаціональний злочин тільки в тому разі, якщо розглядається як злочинне правопорушення у законодавствах щонайменше двох держав або передбачається як злочинне багатосторонніми міжнародними угодами [33, с. 5]. Таким чином, на думку А. Боссарда, транснаціональним злочинним може бути діяння, заборонене кримінальним законом не менше ніж двох держав.

Позиція А. Боссарда знайшла у юридичній літературі аргументовану підтримку, зокрема Н. Зелінська вважає її обґрунтованою [17, с. 197]. Справді, для того щоб діяння кваліфікувалось як «*злочин*», досить наявності кримінальної заборони однієї держави. Проте для міжнародно-правової характеристики транснаціонального злочину в контексті міжнародного співробітництва у застосуванні кримінальної репресії необхідна, як мінімум, подвійна кримінальність, яка передбачає збіг позицій взаємодіючих держав щодо злочинності такого діяння.

Велике значення для формування концепції транснаціонального злочину має Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. [1], у якій дається характеристика транснаціональності, криміналізації злочинних діянь (відмивання доходів від злочинів, корупція тощо); визначаються заходи боротьби з цими злочинами; регулюються питання юрисдикції, конфіскації, арешту, екстрадиції, захисту свідків, міжнародного співробітництва держав у сфері взаємної правової допомоги у розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді транснаціональних злочинів тощо.

Відзначимо, що *концепція транснаціонального злочину* як категорії міжнародного кримінального права базується на таких важливих постулатах.

Транснаціональний злочин – це діяння (дія чи бездіяльність), здійснене суб'єктом злочину з «іноземним елементом» (діяння скоєне на іноземній території, є іноземці-співучасники тощо), яке ставить під загрозу важливі суспільні відносини (життя і здоров'я людини, безпеку, свободу, природу, майно, кошти тощо), або завдає шкоду цим відносинам. При цьому слід враховувати, що злочинні наслідки, як правило, наступають більше ніж для однієї держави. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності дає перелік ознак, що характеризують «іноземний елемент» транснаціонального злочину (ст. 3 п. 2).

Злочинність транснаціонального кримінального діяння має бути встановлена джерелами міжнародного права й національним законодавством, що особливо важливо в сучасних умовах прискорення глобалізації, яка супроводжується трансформацією національної злочинності у

транснаціональні міжнародні форми. На національний характер транснаціонального злочину вказував А. Боссард, маючи на увазі те, що, перетинаючи кордон, злочин стає міжнародним, проте у внутрішньодержавному праві встановлюється перелік діянь, що розглядаються як злочин, і передбачаються санкції за їх здійснення. Державний суверенітет у такому разі порушується, адже транснаціональний злочин не має кордонів, а злочинці мало стурбовані міркуваннями дотримання державного суверенітету. У цьому сенсі міжнародний злочин є національним [33, с. 5]. Як зазначає Н. Зелінська, «уникнути зовнішньо парадоксального, хоча й правильного по суті, словосполучення «міжнародний національний злочин» дає змогу термін «транснаціональний злочин» [18, с. 196]. Національні за характером кримінально-правової заборони, ці злочини є міжнародними за характеристикою злочинної діяльності та суб'єктів, які беруть у ній участь, через що вони підпадають під юрисдикцію більш ніж однієї держави.

Визначальною ознакою транснаціонального злочину є його транснаціональний характер. Зазначену ознаку слід тлумачити у відповідності до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Відповідно до ст. 3 п. 2 транснаціональний злочин розглядається як діяння, здійснене більш ніж в одній державі; або злочин скоєний в одній державі, але суттєва частина його підготовки, планування, керівництва чи контролю має місце в іншій державі; або він скоєний в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі; або він скоєний в одній державі, але його суттєві наслідки мають місце в іншій державі.

Щодо цього професор Г. Верле зазначає: «Діяння підпадає під вплив транснаціонального кримінального права, якщо воно відповідає трьом умовам. По-перше, воно має тягнути за собою індивідуальну відповідальність і бути караним. По-друге, норма, що встановлює таку відповідальність, має входити в систему міжнародного права. По-третє, діяння має бути караним незалежно від того, чи включено воно в національне право чи ні [14, с. 38–39].

На властивість транснаціональності як визначальну щодо транснаціонального злочину звертає увагу також Н. Зелінська [17, с. 196–198]. Транснаціональний злочин – це діяння, визнане злочинним не менше ніж у двох державах, під юрисдикцію яких воно підпадає. Ця характеристика цілком адекватно відображає головну якість транснаціональних злочинів – перетинання національних юрисдикцій – за національно-правового походження кримінальної заборони, тобто національно-правової криміналізації. Міжнародний характер таких злочинів визначається об'єктивними характеристиками самих діянь, що підпадають під юрисдикцію двох і більше держав. Для них характерні поєднання множинної («подвійної» чи більше) кримінальності та множинної («подвійної» чи більше) юрисдикції. І. Лукашук також зазначає, що транснаціональні діяння розуміються як загальнокримінальні злочини, що підпадають під юрисдикцію двох і більше держав [20, с. 430]. В одних випадках такі злочини скоюються в одній державі, а наслідки виявляються в іншій. В інших випадках частина злочинних дій здійснюється в одній державі, а частина – в іншій, зокрема, зброя незаконно може бути придбана в одній державі, а незаконно продана в іншій. В. Цепелев, дотримуючись схожої точки зору, зазначає, що такі злочини зачіпають інтереси двох і більше держав, однак вони, як правило, конвенціями не передбачені [27, с. 34].

Те, що діяння підпадає під юрисдикцію двох і більше держав відображає міжнародну поширеність транснаціонального злочину як об'єктивну властивість злочинної діяльності, а криміналізація такого діяння є формальним чинником, що відображає джерело кримінально-правової заборони, порушеної злочинном.

Зазначимо також, що транснаціональний характер будь-якого злочину підвищує його суспільну небезпеку, адже таким діянням завдається шкода не тільки безпосередньому об'єкту злочину, а й міждержавним відносинам. До механізму розкриття транснаціональних злочинів у всіх випадках притягуються додаткові сили і засоби (наприклад, міграційні органи, запити правоохоронним органам іноземної держави тощо). У зв'язку з цим у внутрішньодержавному законодавстві країн до обтяжуючих обставин кримінального злочину слід додати, що такою обставиною визнається скоєння злочину, що завідомо має транснаціональний характер (з «іноземним елементом»).

Висновки. Концепція транснаціонального злочину базується на положеннях міжнародних актів, насамперед Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000), а також відображена в доктрині міжнародного кримінального права й передбачає скоєння суспільно небезпечного діяння, що здійснюється свідомо й навмисно, посягає на важливі суспільні відносини, злочинність якого встановлена нормами міжнародного права, а караність – нормами міжнародного кримінального і національного законодавства.

Транснаціональний злочин розглядається як діяння, здійснене з «іноземним елементом», яке ставить під загрозу важливі суспільні відносини (життя і здоров'я людини, безпеку, свободу, природу, майно, кошти тощо) або завдає шкоду цим відносинам, злочинні наслідки якого наступають більше ніж для однієї держави. Такі діяння кваліфікуються як злочинні у внутрішньодержавному праві не менше двох держав, під юрисдикцію яких вони підпадають. Транснаціональний злочин є міжнародним за характеристикою злочинної діяльності (транснаціональності) суб'єктів, що беруть у ній участь, і національним за характером кримінально-правової заборони (криміналізації діяння). Таким чином, має місце множинність юрисдикцій (дві й більше).

Транснаціональний злочин, попри всі спільні риси, відрізняється від злочинного й караного в національному праві, від міжнародного злочину в усіх його видах та володіє певними особливостями. Родовим поняттям транснаціонального злочину є міжнародний злочин, проте протиправність міжнародного злочину має міжнародно-правовий характер, що дає можливість притягнення винної особи до кримінальної відповідальності незалежно від наявності національної кримінально-правової заборони. Транснаціональний характер злочину вимагає необхідності криміналізації діяння та кримінально-правового захисту відповідними кримінально-правовими нормами в національному внутрішньодержавному праві.

Фактор перетину державних кордонів злочинцями чи прояв результатів їхніх протиправних дій за межами країни (місце скоєння) розглядається як один із обов'язкових компонентів функціонування транснаціональної злочинності. Цей перетин може бути як фізичним (тероризм, піратство тощо), так і віртуальним (кіберзлочини, шахрайство тощо). Транснаціональні злочинні діяння не знають територіальної обмеженості, а злочинці мало занепокоєні дотриманням державного кордону. Проте можливість застосування внутрішньодержавного права обмежується територією держави, її кордонами. Якщо діяльність, яка проводиться на території однієї держави, завдає шкоду іншій країні, постає питання про міжнародні зобов'язання держав та правову основу цих зобов'язань.

Міжнародний характер транснаціонального злочину та необхідність криміналізації злочинного діяння й кримінально-правової заборони в національному праві являє собою основну складність боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, що вимагає усунення розбіжностей у законодавстві різних держав, яка існує попри всю схожість внутрішньодержавного кримінального права. Також є необ-

хідність гармонізації кримінально-правових і процесуальних елементів у системах права різних держав, у здатності взаємодіяти одна з одною, а також із міжнародним кримінальним правом.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.
2. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 18 травня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258.
3. Конвенція о предупреждении преступления геноцида и наказании за него от 9 декабря 1948 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155.
4. Проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства від 1 січня 1995 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_710.
5. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. зі змінами. Чинна редакція від 16 січня 2002 р. Документ 995-588. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
6. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі (Статут Нюрнберзького трибуналу) від 8 серпня 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201.
7. Статут Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, здійснені на території колишньої Югославії з 1991 р., ухвалений Резолюцією № 827 Ради Безпеки ООН від 25 травня 1993 р. URL: <http://www.un.org/ru/law/icty/charter.shtml>.
8. Статут Міжнародного трибуналу по Руанді для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, ухвалений Резолюцією 955 (1994) на засіданні Ради Безпеки ООН 8 листопада 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d65.
9. Global Report on Crime and Justice. Graeme New man Editor Published for the United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention Centre for International Crime Prevention. New York; Oxford, 1999.
10. UN Doc A/CONF.46/152. URL: <http://www.un.org/ru/documents/46/152>.
11. UN Doc A/CONF.169/15/Add.1 (1995). URL: <http://www.un.org/ru/documents>.
12. Анцилотти Д. Курс міжнародного права: в 2 т. / пер. с итал. А.Л. Сакетти и Э.М. Фабрикова; под ред. и с предисл. Д.Б. Левина. Т. 1. Введение. Общая теория. Москва : Изд-во иностранной литературы, 1961. 447 с.
13. Василенко В.А. Ответственность государства за международные правонарушения : монография. Киев : Вища школа, 1976. 267 с.
14. Верле Герхард. Принципы международного уголовного права : учебник / пер. с англ. С.В. Саяпина. Одеса : Фенікс. Москва : Транслит, 2011. 910 с.
15. Дмитриев А.И. Захист жертв війни. *Юридична енциклопедія*: в 6-ти т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 2: Д-І. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія імені М.П. Бажана», 1998. 744 с.
16. Зелинская Н.А. Международная преступность как предмет криминологических исследований. *Міжнародна криминологія: стан і перспективи* : зб. матеріалів круглого столу / за ред. М.П. Орзіха, В.Ф. Антипенко. Одеса : Фенікс, 2010. С. 96–116.
17. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность : монография. Одесская национальная юридическая академия. Одеса : Юридична література, 2006. 568 с.
18. Курис П.М. Международные правонарушения и ответственность государства. Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса. Вильнюс : Минтис, 1973. 279 с.
19. Левин Д.Б. Ответственность государств в современном международном праве. АН СССР. Ин-т государства и права. Москва : Изд-во: Международные отношения, 1966. 152 с.
20. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть : учебник. РАН, Институт государства и права, Акад. прав. ун-т. изд. 3-е, перераб. и доп. Москва : Волтерс Клувер, 2007. 544 с.
21. Лукашук И.И., Наумов А.В. Международное уголовное право : учебник. Москва : Спарк, 1999. 287 с.
22. Международное уголовное право : учебное пособие / И.П. Блищенко и др.; ред. В.Н. Кудрявцев. 2. изд., перераб. и доп. Москва : Наука, 1999. 264 с.
23. Панов В.П. Международное уголовное право : учебное пособие / В.П. Панов. Москва : Инфра-М, 1997. 320 с.
24. Петрашко С.Я. Борьба с коррупцией: международный ви́д та національна практика : монографія. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2014. 232 с.
25. Трайнин А.Н. Защита мира и уголовный закон / под ред. и с предисл. А.Я. Вышинского; Всесоюз. ин-т юрид. наук. Москва : Юрид. издат. НКЮ СССР, 1937. 216 с.
26. Трикоз Е.Н., Швец А.А. «Универсальные преступления» и их кодификация в международном уголовном праве. *Общество и право*. 2016. № 3/57. С. 23–27.
27. Цепелев В.Ф. Уголовно-правовые, криминологические и организационные аспекты международного сотрудничества в борьбе с преступностью : автореферат дис. ... докт. юрид. наук по специальности 12.00.08; Академия управления МВД России. Москва, 2001. 48 с.
28. Щелькина И.В. Организованная преступность трансграничного характера и криминологическая ситуация в пограничном пространстве России. *Совершенствование борьбы с организованной преступностью, коррупцией и экстремизмом* / под ред. А.И. Долговой. Москва : Российская криминологическая ассоциация, 2008. С. 98–109.
29. Ago R. Le delit international (Volume 068). Boston, 1939. 554 p. *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. URL: http://dx.doi.org/10.1163/1875-8096_pplrde_ej.9789028610521.415_554.
30. Bassiouni M.Ch. International Extradition and World Public Order. New York : Oceana publication inc. Dobbs Ferry, 1974. 630 p.
31. Bassiouni M.Ch. An Appraisal of the Growth and Developing Trends of International Criminal Law. *Revue Internationale de Droit Penal*. 1974. No 45. P. 405–433.
32. Boister N. An Introduction to Transnational Criminal Law. Oxford : University Press, 2012. 512 p.
33. Bossard A. Transnational Crime and Criminal Law. Chicago : The Office of International Criminal Justice. The University of Illinois at Chicago, 1990. 155 p.
34. Cassese A. The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections. *European Journal of International Law*. Vol. 10. 1999. P. 128–149.
35. Martin J.M., Romano A.T. Multinational Crime. Terrorism. Espionage, Drug & Arms Trafficking. *Studies in Crime, Law and Justice*. London, 1992. Vol. 9. 162 p.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Попко Вадим Вікторович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Popko Vadym Viktorovych – Philosophy Doctor at International Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of the Comparative Law and the European Union Law of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv

vadympopko@gmail.com